

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Ο τραγικός Δεκέμβριος με το φακό του Κέσελ

Ανέκδοτες φωτογραφίες για τα αιματηρά γεγονότα του 1944

«ΑΙΣΘΑΝΟΜΑΙ έναν ιδιαίτερο δεσμό με την Ελλάδα και τους Έλληνες. Είδα τι έκαναν οι Γερμανοί στη χώρα τους κι έζησα τη φρίκη του εμφυλίου πολέμου τους». Ο φωτογράφος Ντιμίτρι Κέσελ γεννήθηκε στις αρχές του αιώνα και αυτές τις γραμμές τις έγραψε πρόσφατα. Παρακολουθεί με ενδιαφέρον μέσω τηλεφώνου και φαξ την έκδοση -για

Επιμέλεια αφιερώματος:
ΝΙΚΟΣ ΒΑΤΟΠΟΥΛΟΣ

πρώτη φορά- των φωτογραφιών του στην Ελλάδα. Ανυπομονεί. Δεν είναι τυχαίες φωτογραφίες. Οι περίπου 120 φωτογραφίες που επελέγησαν από τα φιλμ που τράβηξε στα Δεκεμβριανά, μισόν αιώνα πίσω, προκαλούν σήμερα έντονα συναισθήματα. Όσοι τις είχαν δει, μιλούσαν για «κλωτσιά στο στομάχι». Άλλοι, κλονίστηκαν τόσο πολύ που είχαν παγερές αντιδράσεις. Κανείς όμως δεν έμεινε αδιάφορος.

Στην Ελλάδα

Ο Ντιμίτρι Κέσελ είναι Ουκρανός. Εζησε τα περισσότερα χρόνια του στην Αμερική. Κάλυψε πολλές αποστολές. Ηρθε και στην Ελλάδα. «Εφθασα στην Αθήνα με τα βρετανικά στρατεύματα τον Οκτώβριο του 1944, όταν οι Γερμανοί υποχωρούσαν. Μας υποδέχθηκαν πλήθη Αθηναίων...», γράφει. Ηρθε ως ανταποκριτής του περιοδικού «Λάιφ», με το οποίο συνεργάστηκε

Ο Ντιμίτρι Κέσελ, με τη στολή του αμερικανικού στρατού, είναι ο Ουκρανός φωτογράφος, που για λογαριασμό του «Life» απαθανάτισε με το φακό του τα τραγικά γεγονότα του Δεκεμβρίου του '44 στην Ελλάδα.

από το 1936 ως το 1973, τη χρονιά που έκλεισε (σ.σ.: επανεκδόθηκε λίγα χρόνια αργότερα ως μηνιαίο).

Με την ιδιότητα αυτή ταξίδεψε σε όλον τον κόσμο, η προσωπική του ματιά διείσδυσε πέρα από τις ανάγκες μιας ειδησεογραφικής κάλυψης, η μηχανή του έγινε ένα εργαλείο στα χέρια του. Στην Ελλάδα, δεν αρκέστηκε σε μία βιαστική και επιφανειακή φωτογράφιση. Συχνά, απορεί κανείς για την καλλιτεχνική αξία φωτογραφιών, στις οποίες ο ανθρώπινος πόνος έχει πρωταγωνιστική θέση. Αποτύπωσε την ερημωμένη ελληνική επαρχία, από την ελληνική πρωτεύουσα ως την Κοζάνη, πρόσωπα γυναικών, ανταρτών, παιδιών, εφήβων, γερόντων...

Δεκέμβριος του 1944

Φωτογράφησε την Αθήνα. Ηταν

σταλούν οι φωτογραφίες αυτές στην Ελλάδα. Αυτό έγινε πρόσφατα. Πριν από λίγους μήνες, τον Αύγουστο του 1994. «...πενήντα χρόνια μετά», αναφέρεται στον πρόλογο του λευκώματος, «ένας άλλος μεγάλος φωτογράφος του αιώνα μας, ο Ντέιβιντ Ντάγκλας Ντάνκαν, έφερε στην Αθήνα αυτό το πολύτιμο υλικό και μας το έδωσε λέγοντας: "Ο Ντιμίτρι Κέσελ ήταν εδώ, κάτω απ' την Ακρόπολη, στις 3 Δεκεμβρίου 1944. Τότε που πολλά όνειρα έγιναν εφιάλτες και ο ηρωισμός, η αγωνία και το πάθος μάτωσαν αυτή την όμορφη χώρα. Σας στέλνει μέσα απ' την καρδιά του, όσα θραύσματα μάζεψε από εκείνα τα γεγονότα. Τη δική του φωτογραφική μαρτυρία».

Θεματολογία

Η ενότητα των ελληνικών φωτογραφιών του θεωρείται από τις σημαντικότερες στιγμές της καριέρας του ως φωτογράφου, άγνωστο, όμως, είναι γιατί το σύνολο των φωτογραφιών παρέμεινε εκτός δημοσιότητας επί τόσα χρόνια. Η ίδια η ζωή του Ντιμίτρι Κέσελ, που είναι σχεδόν συνομήλικος με τον αιώνα μας, μοιάζει με παραμύθι. Ηταν έφηβος όταν ξέσπασε η Ρωσική Επανάσταση και φαντάζεται πόσο η εμπειρία αυτή συντάραξε την νεαρή ψυχή του. Εγκαταλείπει οριστικά την Ουκρανία και τον κλειστό της ορίζοντα το 1923, όταν μεταναστεύει στην Αμερική.

Από τα πρώτα χρόνια του '30 είχε καθιερωθεί ως ένας ικανότατος φωτογράφος ειδικευμένος σε βιομηχανικά θέματα. Σταδιακά, άρχισε να συνεργάζεται με το «Λάιφ» και να διευρύνει τη θεματολογία του. Τα ενδιαφέροντά του, ανήσυχα και πλατειά, τον έσπρωχναν σε κάθε γωνιά της γής. Από τα ποτάμια της Ινδίας ως τις κορυφές των Άνδεων και στη μέση η Ελλάδα, στο σημείο που ενώνονται οι δύο κόσμοι, σαν σταυρός... Ο Κέσελ είναι ένας μεγάλος φωτογράφος. Ακόμη και όταν φωτογραφίζει πλήθη, κάθε πρόσωπο χωριστά είναι μία προσωπογραφία.

Οι σκηνές από την πλατεία Συντάγματος, αλλά και από τους δρόμους της Αθήνας, οι περιπόλοι, το συσσίτιο, οι άστεγοι και οι νεκροί στα κατώφλια των αθηναϊκών σπιτιών, συνθέτουν την τραγικότερη πινακοθήκη του ανθρώπινου πόνου.

Ο Κέσελ φρόντισε ο ίδιος να απο-

ΕΚΔΟΣΗ ΜΕΣΗΜΕΡΗΣ
**ΕΠΤΑ
ΗΜΕΡΕΣ**

Εξώφυλλο: Λίγο πριν από τους πυροβολισμούς. Ο κόσμος είναι διάσπαρτος στην πλατεία Συντάγματος απέναντι από τη «Μεγάλη Βρετανία» (φωτ. Ντιμίτρι Κέσελ).

Υπεύθυνος «Επτά Ημερών»:
ΒΗΣ. ΣΤΑΥΡΑΚΑΣ

Δεκέμβριος 1944. Βρετανοί στρατιώτες «καλύπτουν» την οδό Κριεζώτου στη γωνία, όπου βρίσκεται σήμερα η «Αγροτική Τράπεζα» και παλαιότερα το «King's Palace».

ΛΕΖΑΝΤΑ 4-5

Τραγικά λείψανα μιας άλλοτε ήρεμης ζωής, τα σπίτια της Αθήνας... Διάτρητες από σφαίρες οι προσόψεις, ανοιχτές πληγές τα παράθυρα. Μια μοναχική φιγούρα γυναίκας μπροστά σε εργατική πολυκατοικία, ραγισμένο κέλυφος ανθρώπινης ζωής...

Πώς φθάσαμε στη σύγκρουση

Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ κυβέρνησης και ΕΑΜ
για αφοπλισμό και η τραγωδία του Δεκεμβρίου

Του Γ.Α. Λεονταρίτη

ΣΤΙΣ 18 Οκτωβρίου 1944, όπως είναι γνωστό, έφθασε στην πρωτεύουσα ο πρωθυπουργός Γ. Παπανδρέου με ολόκληρο το υπουργικό συμβούλιο (εκτός από το τριμελές κλιμάκιο που είχε προηγηθεί) και με τον αρχηγό των βρετανικών και όλων των ελληνικών δυνάμεων (τακτικών και ανταρτών) τον Σκόμπι.

Αυτή η άφιξη είναι πασίγνωστη. Ελάχιστα γνωστή είναι μια άλλη, την ίδια μέρα (και όχι συμπτωματικά). Στις 18 Οκτωβρίου έφθασε στην Αθήνα –από τα Αγραφα– και η Κεντρική Επιτροπή του ΕΑΜ. Φθάνοντας, έδωσε στην δημοσιότητα μια προκήρυξη της, στην οποία υπογράμμιζε το ΕΑΜ την συνέπειά του στις συμφωνίες που είχε υπογράψει, τη συμμόρφωση του ΕΛΑΣ στις κυβερνητικές εντολές (να μην εισέλθει στην Αθήνα, την αναίμακτη απελευθέρωσή της). Υπογράμμιζε όμως το ΕΑΜ την ύπαρξη και την παρουσία του, τονίζοντας ότι «θέτει στην διάθεση της εθνικής κυβέρνησης τον ΕΛΑΣ για την ολοκλήρωση της απελευθέρωσης». Η ημέρα της διακηρύξεως –18 Οκτωβρίου– και οι υπογραμμίσεις της –«εδώ είμαστε κι εμείς»– δείχνουν την πραγματικότητα της απελευθερωτικής περιόδου. Δυαδική εξουσία υπήρχε στην Ελλάδα: Της κυβέρνησεως Παπανδρέου και του ΕΑΜ. Δεν ήταν αλήθεια, κάτι που γράφεται συχνά σαν σχήμα λόγου, ότι η κυβέρνηση ήλεγχε μόνο το κέντρο της Αθήνας. Βέβαια, δεν ήλεγχε αρκετές ακραίες αθηναϊκές συνοικίες. Ηλεγχε όμως αρκετές άλλες περιοχές. Την Κρήτη όπου υπήρχαν ισχυρές εθνικιστικές οργανώσεις κι εκεί ο ΕΛΑΣ ακολουθούσε διαφορετική γραμμή.

Είχε ακόμη η κυβέρνηση υπό τον έλεγχό της τα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου, ενώ την Ηπειρο κατείχαν οι δυνάμεις του Ζέρβα, κι ένα μικρό τμήμα της Ανατολικής Μακεδονίας υπό τον Τσαούς - Αντών. Το ΕΑΜ κυριαρχούσε στην ηπειρωτική Ελλάδα και στην Πελοπόννησο. Αυτή ήταν η κατάσταση τις πρώτες μέρες της Απελευθέρωσης, ενώ έφθαναν λίγο-λίγο, μερικά βρετανικά τμήματα και η Ορεινή Ταξιαρχία. Ο ΕΛΑΣ βρισκόταν στο μάξιμουμ της υλικής δυνάμεώς του, κατά την απελευθέρωση. Οι μόνιμοι αντάρ-

τες του, περνούσαν τις 50.000. Κατανέμονταν σε 9 μεραρχίες και 2 ταξιαρχίες.

Είχαν πλήρη κανονικό οπλισμό πεζικού (μέχρι και βαρείς όλμους) και λίγα πολυβόλα. Σύγχρονα μέσα –θωρακισμένα– δεν διέθεταν καθόλου. Ο αριθμός των πολεμιστών του ΕΑΜ όμως, ήταν διπλάσιος των 50.000, γιατί υπήρχε ο εφεδρικός ΕΛΑΣ, και η Πολιτοφυλακή.

Εθνικός στρατός

Αυτή ακριβώς η ένοπλη δύναμη, προβλημάτιζε τους Άγγλους και την κυβέρνηση. Εδώ βρισκόταν το μεταπελευθερωτικό πρόβλημα, διότι, προϋπόθεση του σχηματισμού ενιαίας υπερπαραταξιακής κυβερνήσεως, και όλων των άλλων συμφωνιών, ήταν ότι με την ανασυγκρότηση του κράτους, θα συνεκροτείτο και εθνικός στρατός. Δηλαδή, γενική στρατολογία, στρατολογικές κλάσεις, ομοιομορφία κατατάξεως. Δεν αρνήθηκε το ΕΑΜ αυτήν την γενική προϋπόθεση. Είχε όμως και τις δικές του επί μέρους προϋποθέσεις, για τα στελέχη του μοναδικού εθνικού στρατού, αλλά και πολιτικές: Πόσο θα έμενε η κυβέρνηση Παπανδρέου που μειοψηφούσε; Πότε θα γίνονταν το πολιτειακό δημοψήφισμα; Πότε οι εκλογές; Ολα αυτά αποτελούσαν θέματα ευρυτάτων συζητήσεων. Το μεσημέρι της 5ης Νοεμβρίου, ο πρωθυπουργός Γ. Παπανδρέου μετά από συνεργασία που είχε με τον Σκόμπι, ανακοίνωσε την αποστράτευση των ανταρτικών ομάδων αντιστάσεως ΕΛΑΣ και ΕΔΕΣ, η οποία ωρίσθη για την 10ην Δεκεμβρίου.

Ο Παπανδρέου υποσχέθηκε ότι οι μόνιμοι αξιωματικοί των ανταρτικών σωμάτων θα ξαναγύριζαν στον τακτικό στρατό, και ότι «Από της 10ης Δεκεμβρίου παύει πάσα φορολογία επιβληθείσα προς συντήρηση των ομάδων αντιστάσεως»... Η τελευταία αυτή παράγραφος, δεν ήταν χωρίς σημασία. Στις ΕΑΜοκρατούμενες περιοχές είχε επιβληθεί από την κατοχική περίοδο, αντί άλλων φορολογιών, η καταβολή 5% εις είδος επί των αγροτικών προϊόντων. Ο ΕΛΑΣ μόνον απ' εκείνη την εισφορά μπορούσε να συντηρηθεί. Η προθεσμία πάντως των 35 ημερών δεν ήταν ούτε μεγάλη, ούτε μικρή, αλλά όσο οι μέρες πλησίαζαν

στην αμετακίνητη ημερομηνία της 10ης Δεκεμβρίου, φαίνονταν στον ορίζοντα νέα εμπόδια.

Ο Γ. Παπανδρέου αποφάσισε να διορίσει αρχηγό του νέου στρατού, τον Αλέξ. Οθωναίο, τον οποίο δεχόταν η Αριστερά, και ο οποίος άλλωστε είχε παλιά προσωπική φιλία με τον στρατηγό Σαράφη. Τον «ανέχθηκε» και η Δεξιά. Ο Οθωναίος όμως, αδιάλλακτος δημοκρατικός, δεν ανεχόταν τις παρεμβολές του Σκόμπι, και τόνιζε θυμωμένος: «Αν είμαι αρχιστράτηγος, μόνο με τον πρωθυπουργό θα έχω συνεργασία». Ίσως δεν καταλάβαινε τι γινόταν με την Αγγλία και το ρόλο της στη Μεσόγειο, και δεν αντιλαμβανόταν, ότι και τον πρωθυπουργό, οι Αγγλοι τον είχαν διορίσει. Τελικά, παραιτήθηκε στις 13 Νοεμβρίου.

Σε όλες τις παρατάξεις, γινόταν μια πάλη μεταξύ μετριοπαθών και αδιαλλάκτων. Στην παράταξη των «Εθνικοφρόνων», η πάλη αυτή είναι φανερή. Από τον Ευστρ. Κουλουμβάκη που με την εφημερίδα του «Μεγάλη Ελλάς», κεραυνοβολούσε την Αριστερά, αλλά και κάθε συμβιβαστικό Δεξιό, μέχρι τον Παπανδρέου που έλεγε ότι αγωνιζόταν «εναντίον των μνηστήρων της ανωμαλίας» και τον Θ. Σοφούλη, που βεβαίωνε τους ΕΑΜικούς, ότι μια δική του κυβέρνηση, θα εξασφάλιζε την ομαλότητα. Στην ηγεσία της Αριστεράς, ιδιαίτερα στο ΚΚΕ, ήταν αδύνατο να εξακριβώσει κανείς τις προσωπικές απόψεις των μελών του Π.Γ. Οι συγκεντρώσεις και διαδηλώσεις, δεν σταματούσαν, οι τοίχοι ήσαν γεμάτοι συνθήματα κι έφθαναν στιγμές που ο Παπανδρέου έλεγε απελπισμένος στον υπουργό Οικονομικών, τον Σβώλο: «Αλέκο, θα τρελαθώ!». ...Με τη ματαίωση της λύσεως Οθωναίου, οι συζητήσεις μεταξύ αρμοδίων πύκνωναν. Ο Παπανδρέου κάθε μέρα διαπραγματευόταν με κάποιον ΕΑΜικό: Με τον Σβώλο, με τον Ζεύγο, με τον Παρτσαλίδη, ή τον Σιάντο. Το πρόβλημα της Αριστεράς, ήταν δικαιολογημένο: «Καλά, να αποπλιστούμε εμείς. Τι εγυήσεις όμως μας δίνετε, ότι μετά τον αποπλισμό δεν θα πέσουμε θύματα των αντιπάλων μας;» Απ' αυτό το σημείο άρχισαν οι αξιώσεις για εκκαθάριση στρατού και σωμάτων ασφαλείας από τους «ακραιούς». Και γι' αυτό το ΕΑΜ ζήτησε διάλυση όχι μόνο του ΕΛΑΣ και ΕΔΕΣ, αλλά και της Ταξιαρχίας του Ρίμινι, και του Ιερού Λόχου. Οι φόβοι και η δυσπιστία ήσαν αμοιβαίες και για τις δύο παρατάξεις. Ο γραμματέας του ΚΚΕ, ο Γιώργος Σιάντος, συνεδύασε τη διάλυση του ΕΛΑΣ με απόφαση για σύντομη διεξαγωγή Δημοψηφίσματος, και αμέσως μετά, διεξαγωγή εκλογών Συντακτικής Συνελεύσεως. Αυτή ακριβώς η θέση, μεταδιδόταν από τα πλήθη με το τραγούδι:

«Το 'χουμε βάλει βαθιά μες' την καρδιά μας,

Λαοκρατία και όχι βασιλιά...».

Το σύνθημα αυτό, επρόκειτο να αποτελέσει μια βασική αιτία για σύγκρουση με φρικαλέες συνέπειες. Πρόσχημα θα αποτελούσε ο σκόπελος της Ταξιαρχίας Ρίμινι. Και γι' αυτό, ο φανατικός αντιμοναρχικός Γ. Καφαντάρης, θα κατηγορούσε τον Γ. Παπανδρέου, κατά την διάρκεια

των συγκρούσεων: «Αιματοκυλήσατε τον τόπο για δυο χιλιάδες Πραιτριανούς (Ριμινίτες)».

Ο «αυτοκρατορικός» Τσώρτσιλ

Για τις διαθέσεις του Τσώρτσιλ, έδωσε μια εξήγηση το 1946 κάποιος που τον γνώριζε από κοντά: Ο συνταγματάρχης Κόμπτον Μακένζυ, άλλοτε αρχηγός της Ιντέλλιτζενς Σέρβις, θα έλεγε στον γραμματέα του ΕΑΜ Δημ. Παρτσαλίδη, σε μια επίσκεψη του τελευταίου στο Λονδίνο: «Ο Τσώρτσιλ μένει σ' όλη του την ζωή αυτοκρατορικός. Ζει στην εποχή που βγήκαν τα παράσημα του λουτρού και της περικνημίδος. Μένοντας τέτοιος, συνδέθηκε με τον Γεώργιο. Και όταν βρεθήκατε εσείς στην πρωτοπορία του αντιμοναρχισμού, τον διευκολύνετε στα φιλοβασιλικά σχέδιά του». Στο μεταξύ, οι διαπραγματεύσεις συνεχίζονταν με κόπο. Η κυβέρνηση τελικά δέχθηκε να διαλυθεί και η «Ταξιαρχία, με τις ανταρτικές οργανώσεις, αλλά η λύση απορρίφθηκε από τον Τσώρτσιλ.

Με υποχωρήσεις της κυβερνήσεως, απομακρύνθηκαν από τις θέσεις τους ο στρατιωτικός διοικητής Αττικής Σπηλιωτόπουλος και ο επιτελάρχης Κ. Βεντήρης, ενώ παράλληλα αντικαθίσταται και ο υφυπουργός Στρατιωτικών Λαμπριανίδης και την θέση του αναλαμβάνει ο στρατηγός Πτολ. Σαρηγιάννης του ΕΛΑΣ. Ο Γ. Παπανδρέου άρχισε να αισιοδοχεί. Με επιμονή των μετριοπαθών, βρίσκεται η λύση και παρακάμπτεται ο σκόπελος από την Ταξιαρχία του Ρίμινι. Κατά το σχέδιο, θα έμενε η Ταξιαρχία, θα έμενε ακόμα και ένα τμήμα του ΕΔΕΣ αδιάλυτο. Θα έμενε όμως και ένα τμήμα του ΕΛΑΣ, με δύναμη, όση αθροιστικά ήταν η δύναμη Ριμινιτών και ΕΔΕσιτών. Στις 27 Νοεμβρίου, αυτή τη λύση συζητούσαν ο Παπανδρέου με τους ΕΑΜικούς ηγέτες: Τον Σβώλο τον Ηλ. Τσιριμώκο και τον Γιάννη Ζεύγο. Συμφώνησαν προφορικά και συνέταξαν το σχέδιο που περιελάμβανε και άλλους όρους: Δίκες δοσιλόγων, εκκαθάριση κρατικού μηχανισμού, κ.λπ. Την επομένη, οι εκπρόσωποι των κομμάτων μπαϊνόβγαιναν συνέχεια στο σπίτι του Παπανδρέου στη λεωφόρο Κηφισιάς, για διευκρινίσεις και εξηγήσεις. Ο πρωθυπουργός όμως ήταν βέβαιος για την τελική αποδοχή των απόψεών του, αφού ήσαν σύμφωνοι ο Σκόμπι και ο πρεσβευτής Λήπερ. Ετσι και οι τρεις ήπιαν σαμπάνια για το ευτυχές γεγονός.

Και τότε... όλα ανατράπηκαν! Στο σπίτι του Παπανδρέου έφθασε αργά το απόγευμα μόνος του ο υφυπουργός Ζεύγος για να δηλώσει στον πρωθυπουργό, ότι το ΚΚΕ αξίωνε: Διάλυση της ταξιαρχίας και σχεδόν «συνοπτική διαδικασία» για τους δοσιλόγους! Τι είχε μεσολαβήσει; Τι άλλαξε; Κατά τον κ. Παπανδρέου, ο Ζεύγος ήταν κατακίτρινος, και δεν υπήρχε αμφιβολία ότι εκτελούσε κάποια εντολή. Κατά το ΚΚΕ ο κ. Παπανδρέου είχε αλλάξει τα συμφωνηθέντα. Στο δικό του κείμενο, έγραφε άλλα από αυτά

που είχαν συμφωνηθεί. Ο Ηλ. Τσιριμώκος σημείωνε εκείνη την ημέρα στο ημερολόγιό του: «Στις 2 μ.μ. ο Σβώλος κι εγώ, πηγαίνουμε στα γραφεία του ΚΚΕ, όπου ο Σιάντος μας λέει τις αντιρρήσεις του ΚΚΕ που αρχίζουν από την αρχή. Η νέα διατύπωση του πρώτου όρου -που κατά Παπανδρέου είναι μόνο φραστικά διαφορετικές, αφού έγιναν διαταγές του ως υπουργού- προκαλεί τις πιο απαισιόδοξες προβλέψεις. Οτι θα διατηρηθούν πάλι χωριστοί στρατοί, ο Ξέρβας στην Ηπειρο, κ.λπ. ότι το έναυσμα του εμφυλίου πολέμου παραμένει ακέραιο, για τους άλλους θα υπάρχει του πουλιού το γάλα, και για τον ΕΛΑΣ, η φτώχεια και η στέρηση...».

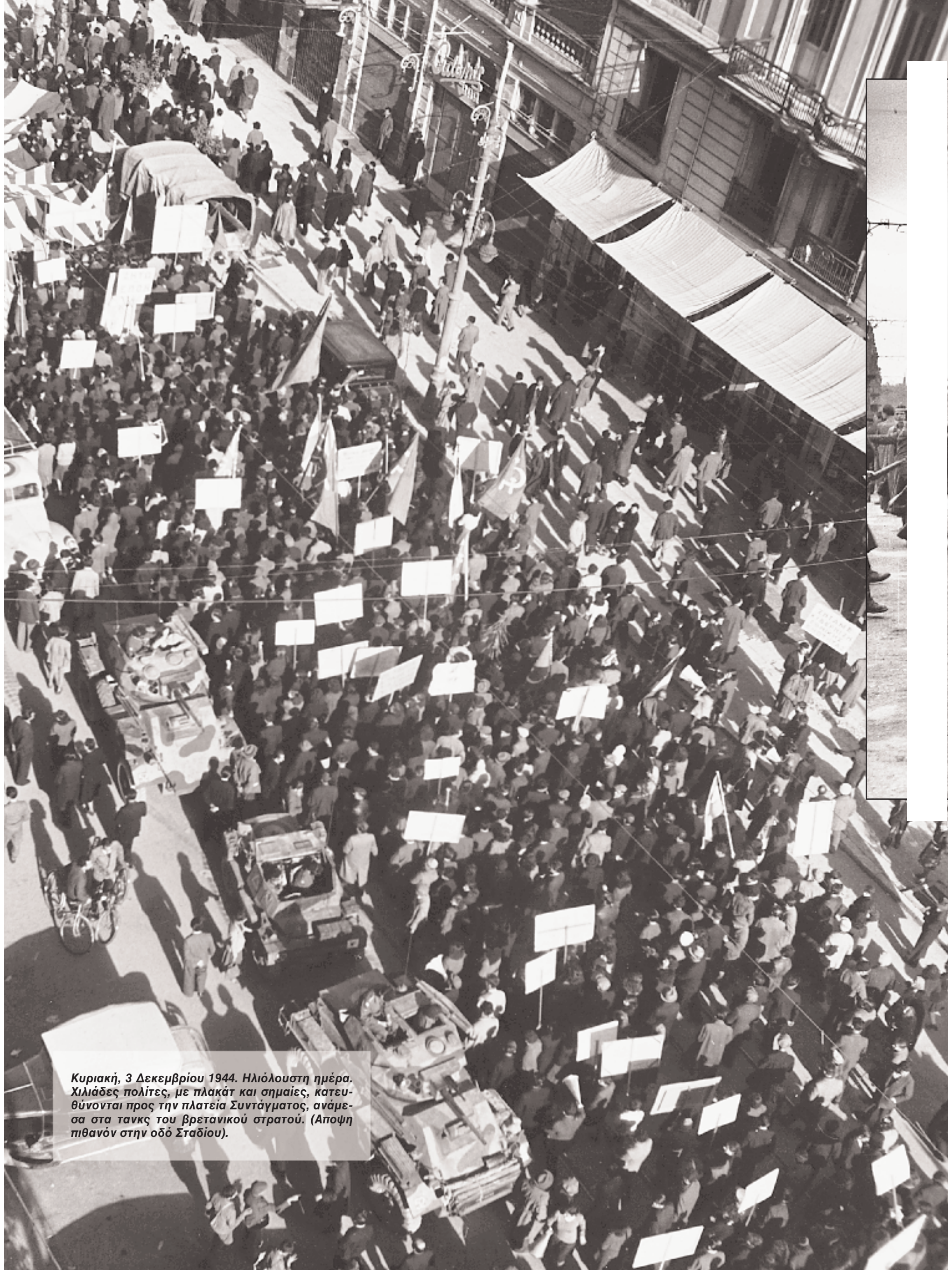
Η αντιδικία για τις φράσεις των σχεδίων εκείνων, θα συνεχιζόταν για πολλά χρόνια. Κατάπληκτοι ο Σβώλος και ο Τσιριμώκος αλλά και ο Ν. Ασκούτσας από τη μεταστροφή για την οποία δεν τους ρώτησαν, φοβούμενοι για τα δεινά που θα περίμεναν τον αριστερό κόσμο, αποφάσισαν να παραιτηθούν από την κυβέρνηση. Τότε έγινε και σκέψη για διάλυση του συνασπισμού των κομμάτων του ΕΑΜ. Πρόλαβε όμως ο Σιάντος κι έπεισε τον Σβώλο και τον Τσιριμώκο, να μείνουν ενωμένοι, αφού ήταν συναγωνιστές του πολέμου και για να καθουσιάσει τους φόβους του Σβώλου, ο Σιάντος του τόνισε με το πιο επίσημο ύφος:

— Κύριε καθηγητά, σας βεβαιώνω στο λόγο μου, ότι δεν πάμε για εμφύλιο πόλεμο. Δεν θα συγκρουηστούμε...

Τα επόμενα δύο 24ωρα, έγινε μια προσπάθεια σχηματισμού κυβερνήσεως από τον Σοφούλη. Κι ενώ ακόμη κι ο Γ. Παπανδρέου δεχόταν τα παραιτηθεί προκειμένου να ομαλοποιηθεί η κατάσταση, επενέβη ο Τσώρτσιλ, που έδειξε για μιαν ακόμη φορά, ότι ήταν αποφασισμένος να τραβήξει για πολεμική αναμέτρηση. Με αγέρωχο ύφος, εδήλωσε: «Δεν είναι καιρός για αναβολές. Θέλω τον Παπανδρέου εις το πηδάλιον...» Στις 3 Δεκέμβρη θα γινόταν το απαγορευμένο συλλαλητήριο του ΕΑΜ.

Το πρωί εκείνης της Κυριακής, η συρροή του λαού σε όγκο, ξεπέρασε και τις προβλέψεις των οργανωτών του. Το Σύνταγμα ξεχείλιζε με μεγάλη ακτίνα ολόγυρα. Ολόκληρη η Αστυνομία Πόλεων φρουρούσε τα Παλαιά Ανάκτορα και τα δημόσια κτίρια. Θα ήταν 11 το πρωί, όταν έπεσαν οι πρώτες τουφεκιές. Οι αστυνομικοί έριξαν στο άοπλο πλήθος και γέμισαν την πλατεία με πτώματα. Η ηγεσία του ΚΚΕ τόνιζε ότι δεν ήθελε την ένοπλη σύγκρουση. Στις 5 Δεκεμβρίου του 1958, ο διευθυντής της Αστυνομίας Αθηνών, ο Αγγελος Εβερτ, σε συνέντευξή του προς την εφημερίδα «Ακρόπολη», δήλωνε: «Εγώ διέταξα την βίαιαν διάλυσιν των διαδηλωτών, βάσει των διαταγών τας οποίας είχαν...».

Στις 4 του Δεκέμβρη, ο Κώστας Καραγιώργης έγραφε στον «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ»: «Η Αθήνα έζησε χθες μια μεγάλη μέρα. Αλλά μια μεγάλη πικρή και ματωμένη μέρα...». Η θύελλα στην Αθήνα άρχισε...

Κυριακή, 3 Δεκεμβρίου 1944. Ηλιόλουστη ημέρα. Χιλιάδες πολίτες, με πλακάτ και σημαίες, κατευθύνονται προς την πλατεία Συντάγματος, ανάμεσα στα τανκς του βρετανικού στρατού. (Αποψη πιθανόν στην οδό Σταδίου).

Μπροστά στη Βουλή, στο βάθος αριστερά η Αμαλία και δεξιά η Οθωνος. Αντρες, γυναίκες, έφηβοι, σχηματίζουν ένα πυκνό αλλά ειρηνικό πλήθος, που φωνάζει ρυθμικά τα συνθήματα του ΕΑΜ. Ο αστυνομικός κλοιός είναι στενός.

Ματωμένη Κυριακή

ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗ 3 Δεκεμβρίου (1944) βρισκόμουν στην Αθήνα, στην πλατεία Συντάγματος, μαζί μ' έναν Αμερικανό ρεπόρτερ, τον Κόνι Πούλος. Είχε ξεκινήσει μια μεγάλη διαδήλωση. Οι οπαδοί του ΕΑΜ διαμαρτύρονταν για τον αφοπλισμό των δυνάμεων του ΕΛΑΣ. Η αστυνομία είχε διαταχθεί να σταματήσει τη διαδήλωση, κι είχε σχηματίσει έναν κλοιό στο δρόμο.

Την προηγούμενη μέρα η κυβέρνηση είχε δώσει την άδειά της αλλά αργά τη νύχτα η άδεια ανακλήθηκε. Οι αξιωματούχοι του ΕΑΜ δήλωσαν πως ήταν αδύνατο να ματαιώσουν τη διαδήλωση σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα και αποφάσισαν να προχω-

ρήσουν. Ένα τεράστιο πλήθος γέμιζε το δρόμο μπροστά στον αστυνομικό κλοιό. Ξαφνικά, ακούστηκαν πυροβολισμοί κι ακολούθησε μια ριπή. Βρισκόμασταν με τον Κόνι έξω από

Κείμενα:
ΝΤΙΜΙΤΡΙ ΚΕΣΣΕΛ

τα Παλαιά Ανάκτορα, απέναντι από τον σταθμό της αστυνομίας. Όταν άρχισαν οι πυροβολισμοί εγκλωβιστήκαμε ανάμεσα στις πρώτες γραμμές των διαδηλωτών και τους αστυνομικούς. Καλυφθήκαμε πίσω από το τοιχαλάκι του δρόμου που οδηγεί στα ανάκτορα. Με τους πρώτους πυροβο-

λισμούς οι διαδηλωτές έπεσαν κάτω. «Πυροβολούν άοπλους», είπε ο Κόνι. «Ναι», του απάντησα, «κοίτα αυτόν αριστερά». Σχεδόν 15 πόδια μακριά μας ένας άντρας με το πρόσωπο γεμάτο αίματα προσπαθούσε να σηκωθεί από το έδαφος. Κρατούσε το στομάχι του κι αίματα ανάβλυζαν μέσα απ' τα δάχτυλά του.

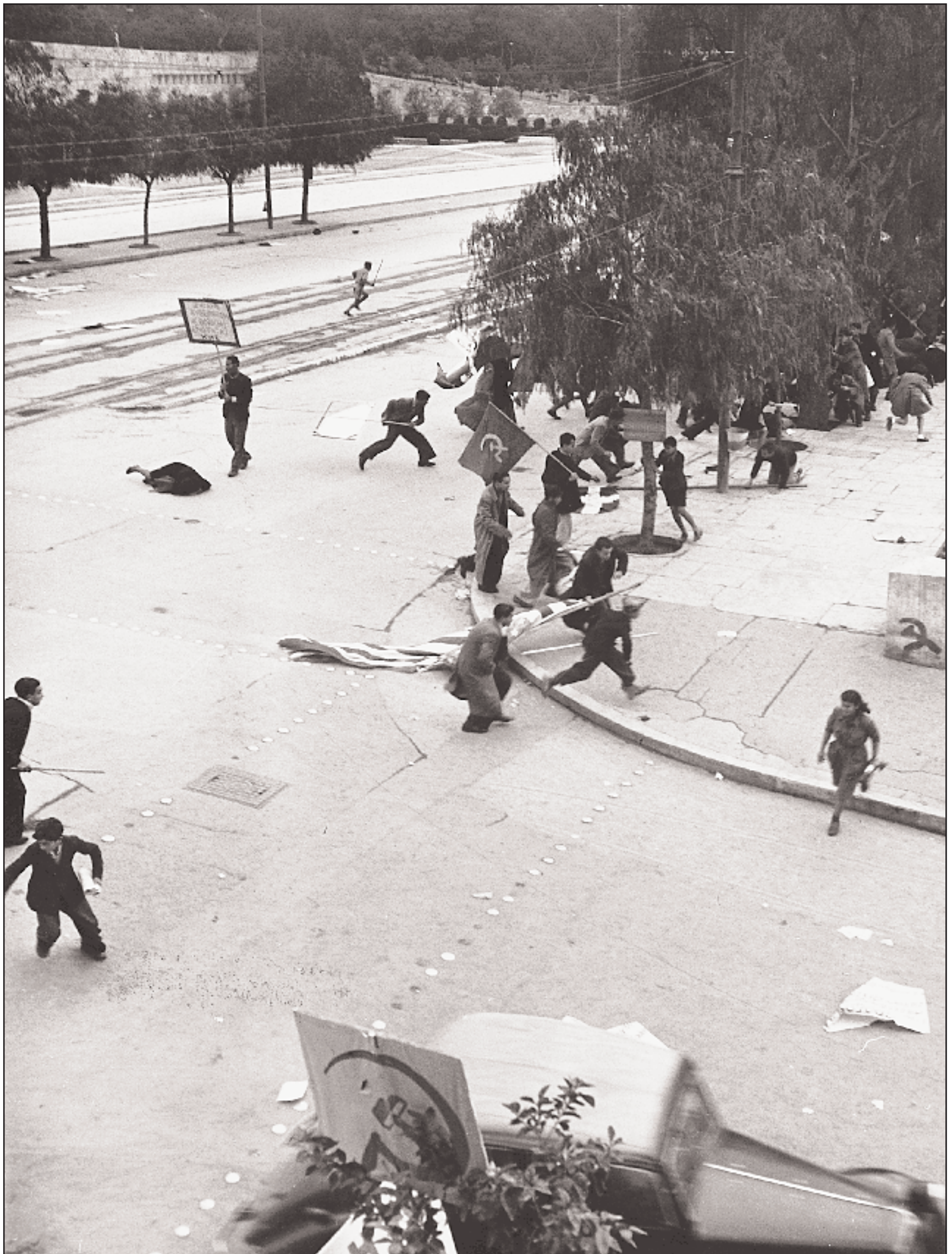
Οι σποραδικοί πυροβολισμοί σταμάτησαν σε μερικά δευτερόλεπτα. Οι διαδηλωτές σηκώθηκαν κι άρχισαν να διαλύονται. Μερικά σώματα έμειναν ακίνητα στο δρόμο. Κάποιος φώναζε βοήθεια.

Όσοι τραυματίες μπορούσαν να περπατήσουν υποβασιάζονταν από τους συντρόφους τους. Μετά από μια

μικρή διακοπή, η αστυνομία πυροβόλησε ξανά τους διαδηλωτές. Όταν φάνηκε πως οι πυροβολισμοί σταματούν οριστικά, μερικοί διαδηλωτές εμφανίστηκαν στην πλατεία Συντάγματος για να μαζέψουν τους νεκρούς και τους βαριά τραυματισμένους. Η αστυνομία πυροβόλησε και τους απώθησε.

Συνολικά η αστυνομία σκότωσε 23 και τραυμάτισε 140, ανάμεσά τους και πολλές γυναίκες. Αυτό, όμως, δεν σταμάτησε τους διαδηλωτές που άρχισαν να κατευθύνονται προς τον αστυνομικό σταθμό απ' όπου αναχαιτίστηκαν με νέα πυρά. Την ίδια στιγμή τα βρετανικά τεθωρακισμένα που

Συνέχεια στην 11η σελίδα

Ξαφνικά από τις στέγες της Αστυνομικής Διεύθυνσης και τα παλαιά ανάκτορα τα πολυβόλα αρχίζουν να ξερνούν ριπές, φονικές, πάνω στο άοπλο πλήθος. Το πυρ κρατά πολλά λεπτά. Σταματά. Ξαναρχίζει. Πανικός, αγανάκτηση, οίμωγές πληγωμένων και κραυγές οργής ανακατεύονται σε μια απεριόραπη αταξία.

Το πλήθος πέφτει καταγής, αλλά η αστυνομία συνεχίζει τα πυρά. Οι πυροβολισμοί σταματούν, το πλήθος σηκώνεται και αρχίζει να μαζεύει τους πληγωμένους, αλλά η αστυνομία ξαναοίγει πυρ. Όταν σταματούν οι πυροβολισμοί, νεκροί και τραυματίες κείνται σωριασμένοι στην άσφαλο.

Απολογισμός της τραγωδίας: 28 νεκροί και πάνω από 100 τραυματίες.

Τραυματιοφορείς μεταφέρουν ένα θύμα στο σταθμό πρώτων βοηθειών, που είχε δημιουργηθεί στο ξενοδοχείο της «Μεγάλης Βρετανίας».

Λίγες ώρες μετά τη μάχη οι κεντρικοί δρόμοι της Αθήνας παρουσιάζουν αυτή την όψη.

Συνέχεια από την 7η σελίδα

είχαν σταθμεύσει κατά μήκος της Πανεπιστημίου κινήθηκαν κι εμφανίστηκαν στο δρόμο οι άντρες της βρετανικής στρατιωτικής αστυνομίας. Οι διαδηλωτές τους υποδέχτηκαν με ανακούφιση κι έτρεξαν στην πλατεία Συντάγματος να τους αγκαλιάσουν και να τους φιλήσουν. Ένας Βρετανός αξιωματικός φώναξε στο διευθυντή της αστυνομίας Αγγελο Εβερτ που στεκόταν στον εξώστη του αρχηγείου της Αστυνομίας. «Σταματήστε αμέσως να πυροβολείτε». Ο Εβερτ απάντησε με αθωότητα: «Ποιος πυροβολεί;»

Οι διαδηλωτές συγκεντρώθηκαν ξανά. Αυτή τη φορά κρατούσαν ματελώρια αμερικανική σημαία και κατέβαιναν αργά το δρόμο φωνάζοντας ρυθμικά: «Ρούζβελτ, Ρούζβελτ». Δεν επιχείρησαν να επιτεθούν στον αστυνομικό σταθμό. Μετά από λίγο οι δρόμοι έμειναν έρημοι. Μερικοί άντρες και γυναίκες άφηναν πρόχειρους ξύλινους σταυρούς στα σημεία όπου είχε χυθεί το αίμα των θυμάτων. Άλλες γυναίκες μάζευαν το αίμα σε χαρτοσακούλες και παλιές κονσέρβες. Την επόμενη ημέρα, στην κηδεία των 23 θυμάτων, καταλάβαμε γιατί.

Η νεκρώσιμη ακολουθία έγινε στη Μητρόπολη και ένα μεγάλο πλήθος προσερχόταν στη μικρή πλατεία. Από εκεί η νεκρική πομπή κατευθύνθηκε στο Σύνταγμα. Τα φέρετρα παρατάχθηκαν σε μια γραμμή, εκεί όπου τα θύματα των πυροβολισμών της Κυριακής είχαν πέσει. Ολοι γονάτισαν σε σιωπηλή προσευχή. Μερικοί κρατούσαν πάνω γραμμένα με το αίμα των θυμάτων. Ένα, που βρισκόταν στην κορυφή της πομπής έγραφε: «όταν ο λαός είναι αντιμέτωπος με τον

Συνέχεια στην 12η σελίδα

Στις 4 Δεκεμβρίου 1944 ξεσπά γενική απεργία που έχει κηρύξει το ΕΑΜ. Χιλιάδες πολίτες συγκροτούν μια εξαιρετικά πολυάριθμη συγκέντρωση στην πλατεία Συντάγματος και στους γύρω δρόμους. Το πλήθος γονατίζει για να αποδώσει τιμή στη μνήμη των θυμάτων.

Συνέχεια από την 11η σελίδα

Εκείνοι, πενθούμε. Θάβαμε τους νεκρούς μας συχνά τα τελευταία τέσσερα χρόνια... πολύ συχνά. Ήταν θύματα των γερμανικών αντιποίνων, θύματα της πείνας.

Ο λαός μας πέθαινε, αλλά η ελπίδα της απελευθέρωσης και μιας πιο φωτεινής μέρας ήταν ζωντανή. Μετά ήρθατε εσείς, οι σύμμαχοι. Οι Γερμανοί είχαν φύγει και πανηγυρίσαμε. Πιστέψαμε πως τα χρόνια του πένθους

πέρασαν και πως οι μέρες της χαράς και του γέλιου γύρισαν ξανά. Όμως», συνέχισε δείχνοντας τα φέρετρα που περνούσαν, «σήμερα θρηνούμε άλλη μια φορά.

Από τον τρόπο που μιλάω μπορεί να πιστέψετε πως είμαι κομμουνιστής. Δεν είμαι, ούτε καν σοσιαλιστής. Ανήκω σ' αυτό που ονομάζεται ανώτερη αστική τάξη. Είμαι επιχειρηματίας. Πάνω απ' όλα, όμως, είμαι Έλληνας και δεν αντέχω πια να βλέ-

πω Έλληνες να σκοτώνονται. Είχαμε πάντα διαφορές μεταξύ μας, είχαμε όμως και τον τρόπο να τις λύνουμε».

Από τους λόφους κοντά στην Ακρόπολη και από την κατεύθυνση του Πειραιά ακούγονταν σποραδικοί πυροβολισμοί και ριπές αυτομάτων. Ο ΕΛΑΣ έλυνε τους λογαριασμούς του με τη νεοφασιστική φιλομοναρχική ομάδα Χ και είχε επιτεθεί στον αστυνομικό σταθμό του Πειραιά. Ο εμφύλιος πόλεμος είχε αρχίσει.

Από τους λόφους κοντά στην Ακρόπολη και από την κατεύθυνση του Πειραιά ακούγονταν σποραδικοί πυροβολισμοί και ριπές αυτομάτων.

Ο ΕΛΑΣ έλυνε τους λογαριασμούς του με τη νεοφασιστική φιλομοναρχική ομάδα Χ και είχε επιτεθεί στον αστυνομικό σταθμό του Πειραιά. Ο εμφύλιος πόλεμος είχε αρχίσει.

Υστατος αποχαιρετισμός. Αυτή τη φορά καμιά στολή δεν έρχεται να ταραξει τη νεκρώσιμη πομπή που ακολουθεί τα φέρετρα ως το κοιμητήριο και που κυλά μέσα από τους δρόμους, σχεδόν από τη μία ως την άλλη άκρη της πόλης.

Στις 6 Δεκεμβρίου, Βρετανοί αλεξιπτωτιστές κατέλαβαν τα κεντρικά γραφεία του Κομμουνιστικού Κόμματος. Εκείνο το πρωί οι δρόμοι της Αθήνας ήταν έρημοι και ένα γκριζογάλανο πέπλο καπνού απλωνόταν σ' όλη την πόλη.

Ελληνική τραγωδία

ΟΛΟΚΛΗΡΗ τη νύχτα της Δευτέρας και την ημέρα της Τρίτης ακούγαμε πυροβολισμούς και ριπές. Την Τετάρτη οι βρετανικές δυνάμεις ανέλαβαν δράση, Βρετανοί αλεξιπτωτιστές κατέλαβαν τα κεντρικά γραφεία του Κομμουνιστικού Κόμματος. Εκείνο το πρωί οι δρόμοι της Αθήνας ήταν έρημοι κι ένα γκριζογάλανο πέπλο καπνού απλωνόταν σ' όλη την πόλη. Οι εκρήξεις των οβιδών και των όλμων ενώνονταν με τους ήχους των ντουφεκιών και των αυτομάτων. Τα πυρά ήταν πυκνά. Το μεγαλύτερο μέρος της πόλης βρισκόταν κάτω από τον έλεγχο του ΕΛΑΣ. Το ξενοδοχείο της Μεγάλης Βρετανίας έγινε το κέντρο απ' όπου ο στρατηγός Ρόναλντ Σκόμπι, διοικητής των βρετανικών δυνάμεων, διηύθυνε τις επιχειρήσεις. Πολλά μέλη της ελληνικής κυβέρνησης, μερικοί με τις οικογένειές τους, έμεναν στο ξενοδοχείο. Η «πρώτη

γραμμή» ήταν λίγα τετράγωνα πιο κάτω, στην πλατεία Ομονοίας. Από την άλλη πλευρά της πόλης, η περιοχή που ελεγχόταν από τους Βρετανούς και τους δεξιούς Έλληνες τέλειωνε στην Ακρόπολη.

Ο αρχηγός της αμερικανικής στρατιωτικής αποστολής στρατηγός Πέρι Σάντλερ είχε ειδοποιήσει όλους τους Αμερικανούς ανταποκριτές να φορούν μικρές αμερικανικές σημαίες στις επωμίδες για να τους αναγνωρίζουν οι ελεύθεροι σκοπευτές. Ήταν σημάδι πως δεν μετέχουμε στις επιχειρήσεις. Οι Βρετανοί συνάδελφοι ενοχλήθηκαν γιατί έτσι μπρούσαμε να διασχίζουμε τις γραμμές με μικρό μόνο κίνδυνο να πυροβοληθούμε στη «νεκρή ζώνη».

Οι παρτιζάνοι του ΕΛΑΣ μας δέχονταν με ικανοποίηση, απαντούσαν στις ερωτήσεις μας και μας επέτρεπαν να φωτογραφίζουμε. Φυσικά, οι

Βρετανοί ανταποκριτές δεν γίνονταν δεκτοί. Οι Έλληνες φιλομοναρχικοί κατηγορήσαν τους Αμερικανούς ότι μεροληπτούσαν υπέρ των κομμουνιστών. Δεν ήταν αλήθεια. Δεν μπορούσαμε, όμως, να βλέπουμε αδιάφοροι το δράμα του ελληνικού λαού που μόλις είχε σταματήσει να υποφέρει από τη γερμανική κατοχή. Ήταν πολλοί αθώοι Έλληνες, γυναίκες και παιδιά ανάμεσά τους, που πέθαιναν.

Οι κάτοικοι του κέντρου, περικυκλωμένοι από τον ΕΛΑΣ κι αποκομμένοι από την ύπαιθρο που τους προμήθευε τρόφιμα, άρχισαν πάλι να αισθάνονται την πείνα. Οι Βρετανοί έστησαν υπαίθρια μαγειρεία στο κέντρο της πόλης. Κοντά στη Μεγάλη Βρετανία υπήρχε ένα εστιατόριο, ο Βασιλίας. Εκεί συχνάζαν οι ξένοι ανταποκριτές. Μια μέρα καθώς έμπαινα να χαιρετήσω τον ιδιοκτήτη, είδα τις καρέκλες αναποδογυρισμένες πά-

νω στα τραπέζια. Ο Βασιλίας καθόταν μόνος κι ολοκλήρωνε το λιτό του γεύμα.

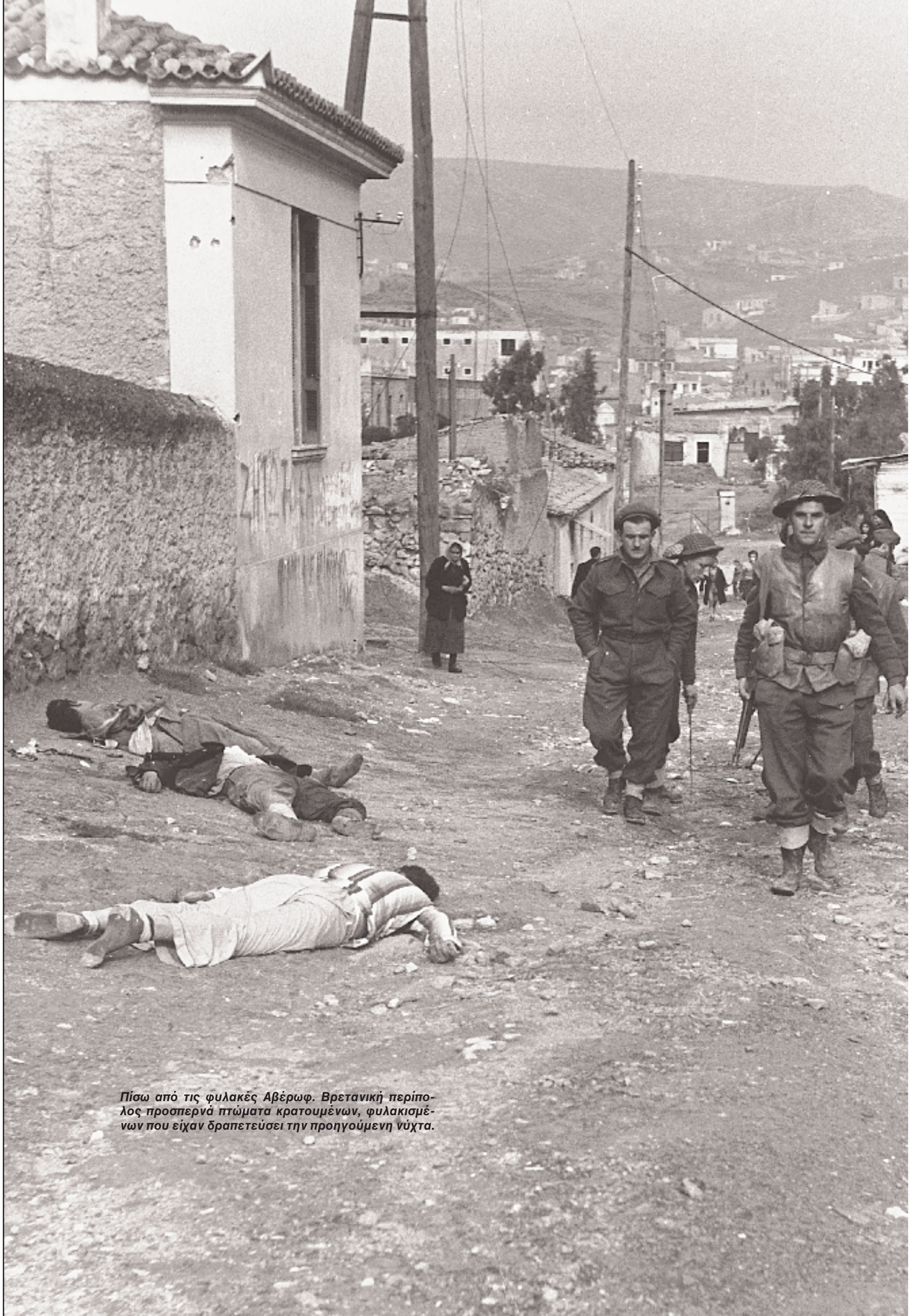
Πάνω στο τραπέζι έκανε βόλτες ένα μεγάλο κοτόπουλο και ταμπολογούσε τα ψίχουλα. «Βλέπεις;», μου είπε δείχνοντας το κοτόπουλο. «Είναι ακόμα ζωντανό. Θα 'θελα να το φάω, αλλά δεν δουλεύει η κουζίνα και δεν έχω νερό για να το μαγειρέψω». Το ηλεκτρικό δίκτυο και η παροχή νερού είχαν κοπεί με την έναρξη των μαχών.

Στη Μεγάλη Βρετανία φωτιζόμασταν με κεριά, ώσπου οι Βρετανοί εγκατέστησαν γεννήτριες. Νερό παίρναμε με δελτίο. Σε μια αίθουσα, ο βρετανικός στρατός οργάνωνε συσσίτιο για τους ενοίκους του ξενοδοχείου, τους πολεμικούς ανταποκριτές και τα μέλη της ελληνικής κυβέρνη-

Συνέχεια στην 20η σελίδα

Οδόφραγμα στην οδό Σταδίου προς την πλατεία Ομονοίας. Δεν κυκλοφορεί ψυχή, παρά μόνο στρατιώτες. Στις 5 Δεκεμβρίου ο Τσώρτσιλ δίνει διαταγή στον Σκόμπι να δράσει με όλες τις δυνάμεις του εναντίον του ΕΛΑΣ. Τμήματα του ΕΛΑΣ καταλαμβάνουν το σταθμό χωροφυλακής Αχαρνών, και αργότερα το κτίριο της Ανώτατης Διοίκησης Χωροφυλακής Ελλάδος, στην οδό Πατησίων.

Πίσω από τις φυλακές Αβέρωφ. Βρετανική περίπολος προσπερνά πτώματα κρατουμένων, φυλακισμένων που είχαν δραπετεύσει την προηγούμενη νύχτα.

Αθήνα. Δεκέμβριος του 1944. Ενέδρα. Μια από τις λιγοστές φωτογραφίες του Ντιμίτρι Κέσελ που διασώθηκε και απεικονίζει άνδρες του ΕΛΑΣ.

Ο Δεκέμβριος του '44 στην Αθήνα. Αστεγη οικογένε

Οδός Ακαδημίας, Δεκέμβριος 1944. Το ξόδι.

Καραούλι σε γωνία της Πλάκας για τον συμπατριώτη εχθρό.

ια στα χαλάσματα του σπιτιού της...

Μετά τη μάχη. Εικόνα από δρόμο κοντά στην πλατεία Ομονοίας.

Στο σαλόνι της «Μεγάλης Βρετανίας». Δεκέμβριος του 1944. Δύο μέλη της ρωσικής αποστολής (δεύτερος από αριστερά ο συνταγματάρχης Ποπόφ) μαζί με δύο Ελληνοαμερικανούς δημοσιογράφους.

Συνέχεια από την 14η σελίδα

σης. Υπήρχε και μια λέσχη αξιωματικών με καλές προμήθειες που την ονομάζαμε «Fortress Bar». Οι αξιωματικοί της ρωσικής αποστολής έτρωγαν κι αυτοί στο συσσίτιο της Μεγάλης Βρετανίας. Συνήθως επέστρεφαν στη ρωσική πρεσβεία μετά το φαγητό, αλλά αν οι πυροβολισμοί έξω ήταν πυκνοί, μοιράζονταν διάφορα δωμάτια και διανυκτέρευαν.

Ένα απόγευμα, την ώρα που πίναμε με μερικούς ανταποκριτές στο μπαρ του ξενοδοχείου, ένας Βρετανός αλεξιπτωτιστής που καθόταν μαζί μας είπε: «Θα 'θελε κανείς από σας να πάει στην Ακρόπολη; Στέλνουμε προμήθειες απόψε και υπάρχει χώρος για ένα δυο άτομα». Γνωρίζαμε ότι οι αλεξιπτωτιστές είχαν καταλάβει την Ακρόπολη στις 6 Δεκεμβρίου για να μην πέσει στα χέρια του ΕΛΑΣ. Η θέση της, που δέσποζε στην πόλη, ήταν ιδανική για τους πολεμιστές του ΕΛΑΣ που θα μπορούσαν από εκεί να πυροβολούν ανενόχλητοι προς κάθε κατεύθυνση. Οι Βρετανοί δεν θα τολμούσαν να χρησιμοποιήσουν πυροβολικό και όλμους για να μην κάνουν ζημιά στο μνημείο και προκαλέσουν τη διεθνή κατακραυγή.

Εκείνη τη στιγμή όλοι σώπασαν. Εγώ, που ήμουν ήδη αρκετά πιωμένος, σήκωσα το χέρι και ζήτησα να πάω. «Καλά», απάντησε ο Βρετανός. «Σε μια ώρα να είσαι έτοιμος. Θα περάσουμε να σε πάρουμε». Ένας ανταποκριτής μου είπε: «Πρέπει να είσαι τρελός. Αυτό σημαίνει δύο διαδρομές μέσα στην περιοχή του ΕΛΑΣ. Και δεν θα βρεις τίποτα ενδιαφέροντα εκεί πάνω». Ίσως να έχει δίκιο, σκέφτηκα, αλλά δεν πρόφται να ν' αλλάξω γνώμη. Πήγα στο δωμάτιό μου, συγκέντρωσα λίγα πράγματα σ' ένα σακίδιο, πήρα τις μηχανές μου και γύρισα στο μπαρ.

Το δικό μας τζιπ ήταν το δεύτερο σε μια αλυσίδα έξι αυτοκινήτων. Διασχίσαμε μέσ' στο σκοτάδι τους άδειους δρόμους τρέχοντας με μεγάλη ταχύτητα και σε λίγα λεπτά είχαμε φτάσει στους πρόποδες της Ακρόπολης. Ο οδηγός αναβόδβησε τα φώτα για να δει αν το προπορευόμενο τζιπ είχε σταματήσει. Αμέσως δεχτήκαμε τα πυρά αυτόματου όπλου από τις θέσεις του ΕΛΑΣ στο λόφο του Φιλοπάππου. Οι αλεξιπτωτιστές απάντησαν με αυτόματα και όλμους. Τότε, τρέξαμε προς τα μαρμάρινα σκαλοπάτια.

Οι αλεξιπτωτιστές είχαν καταλύσει

μέσα στο Μουσείο. Οπλα, κνάλια και μπερέδες κρεμόντουσαν από τ' αγάλματα. Οι άντρες, ξαπλωμένοι στο πάτωμα, έγγραφαν γράμματα και διάβάζαν στο φως των κεριών. Την επόμενη μέρα τους φωτογράφισα «σε ώρα εργασίας». Η είσοδος της Ακρόπολης ήταν φραγμένη με χοντρά ξύλα και αμμόσακους.

Οι αλεξιπτωτιστές, οπλισμένοι με αυτόματα, είχαν πάρει θέσεις πίσω από πεσμένες κολόνες και μέσα στον Παρθενώνα, όπου υπήρχε ένας σταθμός επικοινωνίας. Φωτογράφισα ένα νεαρό αλεξιπτωτιστή την ώρα που έστηνε έναν ασύρματο στον Παρθενώνα και γύρισα στο Μουσείο να πάρω κι άλλο φιλμ. Καθώς όπλιζα τη μηχανή μου άκουσα δυνατές εκρήξεις. Όταν βγήκα έξω είδα τους τραυματιοφορείς να μεταφέρουν ένα στρατιώτη. Ήταν ο ασυρματιστής. Πληγώθηκε από ένα βλήμα που έσκασε στον Παρθενώνα λίγα μόλις λεπτά αφού είχα φύγει.

Τη νύχτα μια εφοδιοπομπή με γύρισε πίσω στη Μεγάλη Βρετανία. Καθώς μπαίναμε στο αυτοκίνητο οι αλεξιπτωτιστές άνοιξαν πυκνό πυρ για να μας καλύψουν.

Οι Αμερικανοί ανταποκριτές στην Αθήνα ήμαστε καλεσμένοι για το πα-

ραδοσιακό χριστουγεννιάτικο δείπνο από τους αξιωματικούς της αμερικανικής αεροπορικής διοίκησης. Το αρχηγείο τους βρισκόταν στο ξενοδοχείο Κοσμοπολίτ κοντά στην Ομόνοια, μια περιοχή ελεγχόμενη από τον ΕΛΑΣ. Στην επιστροφή, ανεβήκαμε στη σκεπασμένη με καραβόπανο καρότσα ενός στρατιωτικού φορητού. Ξαφνικά, κάποιος έκαναν σήμα στον οδηγό και πριν προφτάσει να σταματήσει ακούστηκαν πυροβολισμοί. Όλοι πέσαμε στο πάτωμα. Το καραβόπανο τραβήχτηκε απότομα και μας έλυνε ένα δυνατό φως.

Μας διέταξαν να βγούμε έξω. Εκνευρισμένοι Έλληνες αστυνομικοί και δύο Βρετανοί της στρατιωτικής αστυνομίας έλεγξαν τα χαρτιά μας. Ένας Έλληνας μας ρώτησε, μάλλον άγρια, τι γυρεύαμε στην περιοχή του ΕΛΑΣ. Ένας ανταποκριτής του είπε να μην ανακατεύεται σε πράγματα που δεν τον αφορούν. Ήμαστε άνθρωποι του Τύπου κι είχαμε το δικαίωμα να κυκλοφορούμε όπου θέλαμε. Ο Έλληνας αξιωματικός έγινε έξω φρενών, δεν μπορούσε όμως να κάνει τίποτα. Ο Βρετανός αξιωματικός, που ήταν κι αυτός θυμωμένος, μαλάκωσε και χαμογέλασε όταν του ευχήθηκαμε Καλά Χριστούγεννα.

25-26 Δεκεμβρίου 1944. Ο Τσώρτσιλ φθάνει στην Αθήνα, συνοδευόμενος από τον υπουργό Εξωτερικών Ιντεν. Αμέσως συγκλήθηκε, στο υπουργείο Εξωτερικών, ευρεία σύσκεψη με συμμετοχή και εκπροσώπων του ΕΑΜ. Από ελληνικής πλευράς συμμετείχαν ο πρωθυπουργός Γ. Παπανδρέου, οι αρχηγοί των κομμάτων και διάφορες πολιτικές προσωπικότητες: Σοφούλης, Καφαντάρης, Μάξιμος, Τσαλδάρης, Θεοτόκης, Στ. Στεφανόπουλος, Σοφιανόπουλος, Π. Ράλλης, Γονατάς, Κανελλόπουλος, Αλεξανδρής, Πλαστήρας, Μυλωνάς. Και από το ΕΑΜ οι Παρτσαλίδης, Σιάντος και Μάντικας. Από τους ξένους παρίσταντο πλην του Τσώρτσιλ και της συνοδείας του, ο Μάικ Μίλαν, ο Σκόμπι, ο Αλεξάντερ, οι πρεσβευτές της Βρετανίας (Λίπερ), ΗΠΑ (Μακ Βι), ΕΣΣΔ (Ποπόφ), καθώς και ο πρεσβευτής της Γαλλίας.

Ο Τσώρτσιλ στην Αθήνα

ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ πρωί παρατήρησα μεγάλη κίνηση έξω από τη Μεγάλη Βρετανία. Μηχανικοί του στρατού κι εργάτες τραβούσαν από τους υπονόμους μεγάλους σάκους γεμάτους δυναμίτη και τους στοιβαζαν στο πεζοδρόμιο. Ο ΕΛΑΣ σχεδίαζε ν' ανατινάξει το ξενοδοχείο -τον στρατηγό Σκόμπι και την ελληνική κυβέρνηση μαζί του. Οι Βρετανοί και οι Έλληνες ένοικοι μας θεώρησαν ύποπτους.

Πώς έγινε κι όλοι οι Αμερικανοί ανταποκριτές λείπαμε από το ξενοδοχείο ακριβώς το βράδυ που θ' ανατινάζονταν;

Την ίδια μέρα έφτασε στην Αθήνα ο πρωθυπουργός Ουίνστον Τσώρτσιλ. Ηθελε να μαζέψει τους Έλληνες και των δύο πλευρών, αριστερούς και δεξιούς, γύρω από ένα τραπέζι. Αυτός θα ήταν ο διαιτητής και θα προσπαθούσε να δώσει τέλος στον

εμφύλιο πόλεμο. Η διάθεση του Τσώρτσιλ δεν ήταν καλή. Δεχόταν επιθέσεις στην πατρίδα του και στις ΗΠΑ για το ρόλο της Βρετανίας στον ελληνικό πόλεμο.

Ανέβηκε σε ένα θωρακισμένο αυτοκίνητο και οδηγήθηκε στη βρετανική πρεσβεία. Ο ακόλουθος Τύπου δεν ενημέρωσε τους δημοσιογράφους, είπε μόνο πως αργότερα θα δινόταν συνέντευξη Τύπου. Μετά, με

πήρε καταμέρος και με ρώτησε αν μου έμεναν λάμπες για φλας. Απάντησα καταφατικά. «Καλά», μου είπε. «Θα έρθω να σε πάρω σε λίγο». Μου ζήτησε να μην πω τίποτα σε κανέναν. Όταν ξαναήρθε με οδήγησε στο υπουργείο Εξωτερικών. Φτάνοντας εκεί κατάλαβα γιατί με είχαν καλέσει. Θα γινόταν η συνάντηση της ελληνικής κυβέρνησης και του

Συνέχεια στην 23η σελίδα

27 Δεκεμβρίου 1944. Ο Ουίνστον Τσώρτσιλ μαζί με τον Αρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό εξέρχονται από τη βρετανική πρεσβεία. Στη συνάντηση που προηγήθηκε ο Άγγλος πρωθυπουργός ανακοίνωσε στον Αρχιεπίσκοπο ότι θα ζητήσει από τον βασιλέα Γεώργιο να διορίσει τον Δαμασκηνό αντιβασιλέα. Την ίδια μέρα ο Τσώρτσιλ δήλωνε: «Είμεθα απολύτως αποφασισμένοι όπως ολόκληρος η περιοχή αυτή εκκαθαρισθή από ενόπλους, οι οποίοι δεν ευρίσκονται υπό τον έλεγχον οιασδήποτε ανεγνωρισμένης κυβερνήσεως...».

«Στα περίχωρα, είχαν τοποθετηθεί σε μακριές σειρές πτώματα σχεδόν σε αποσύνθεση. Οσοι Αθηναίοι αναζητούσαν χαμένους συγγενείς, περπατούσαν ανάμεσά τους κλείνοντας τις μύτες τους με μαντήλια. Μέρες πολλές αφ' ότου άφησα την πόλη, είχα μαζί μου αυτή τη μυρωδιά του θανάτου». (Ντιμίτρι Κέσελ).

Συνέχεια από την 21η σελίδα

ΕΛΑΣ υπό την εποπτεία του Τσώρτσιλ και δεν υπήρχε ηλεκτρικό. Πάνω σ' ένα τεράστιο τραπέζι είχαν τοποθετηθεί δώδεκα λάμπες θυέλλης που φώτιζαν τον χώρο. Ο στρατιωτικός φωτογράφος δεν είχε λάμπες για φλας. Εγώ, όμως, είχα και τις μοιράστηκα μαζί του.

Οι σύνδεσμοι μπήκαν στο δωμάτιο. Στη μία πλευρά του τραπεζιού καθόταν ο Τσώρτσιλ, ο Αντονι Ιντεν, ο στρατηγός Σκόμπι, ο σερ Χάρολντ Αλεξάντερ (διοικητής των συμμαχικών δυνάμεων στη Μεσόγειο), ο Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός, ο συνταγματάρχης Ποπώφ και ο Αμερικανός πρέσβης Λίνκολν Μακ Βη. Απέναντί τους κάθισαν μέλη της ελληνικής κυβέρνησης με τον Παπανδρέου επικεφαλής. Οι αντιπρόσωποι

του ΕΛΑΣ δεν είχαν έρθει. Τράβηξα μία φωτογραφία με το φλας κι έδωσα τις δύο λάμπες που απέμεναν στον Βρετανό στρατιωτικό φωτογράφο. Συνέχισα, όμως, να φωτογραφίζω χρησιμοποιώντας τον δραματικό φωτισμό του δωματίου.

Φωτογράφιζα από την ελληνική πλευρά του τραπεζιού, σημαδεύοντας με τον φακό τον Τσώρτσιλ. Μετά από μερικές λήψεις βροχήθηκε: «φωτογράφισε τους Έλληνες είναι δικό τους το σόου». Πήγα από την άλλη μεριά και τράβηξα μερικές φωτογραφίες.

Μετά ξαναγύρισα στη θέση μου και συνέχισα να φωτογραφίζω τον Τσώρτσιλ. Είχα ακουμπήσει τους αγκώνες μου στους ώμους ενός Έλληνα, που του είχα ζητήσει να μείνει ακίνητος όσο φωτογράφιζα. Ο Τσώρ-

τσιλ, δείχνοντας τους Έλληνες μου φώναξε: «φωτογράφισε τους!». Με πλησίασε απότομα ένας γεροδεμένος Καναδός αντισυνταγματάρχης «Τον άκουσες», ψιθύρισε. «Φωτογράφισε τους Έλληνες». Τράβηξα μερικές ακόμη φωτογραφίες κι έφυγα. Οι αντιπρόσωποι του ΕΛΑΣ δεν είχαν φτάσει ακόμη.

Αργότερα, έμαθα πως παρά την εγγύηση που είχε δώσει ο στρατηγός Σκόμπι για ασφαλή διέλευση, η αντιπροσωπεία του ΕΛΑΣ αντιμετώπισε προβλήματα και καθυστέρησε να περάσει τις γραμμές. Μερικές μέρες αργότερα ο στρατηγός Σκόμπι και οι εκπρόσωποι του ΕΛΑΣ υπόγραψαν ανακωχή. Η κατάπαυση του πυρός έγινε στις 15 Ιανουαρίου.

Η Αθήνα ήταν μια άτυχη πόλη. Πέρασε άθικτη τη γερμανική κατοχή,

αλλά στον εμφύλιο πόλεμο δέχτηκε χτυπήματα από βόμβες πυροβολικού και ρουκέτες. Πολλά κτίρια είχαν σωριαστεί σε ερείπια. Οι Αθηναίοι ξεχύθηκαν σαν χαμένοι στους δρόμους. Άλλοι έψαχναν για τρόφιμα κι άλλοι αναζητούσαν τους συγγενείς τους που είχαν χαθεί στη διάρκεια των μαχών.

Στα περίχωρα, είχαν τοποθετηθεί σε μακριές σειρές πτώματα σχεδόν σε αποσύνθεση. Οσοι Αθηναίοι αναζητούσαν χαμένους συγγενείς, περπατούσαν ανάμεσά τους κλείνοντας τις μύτες τους με μαντήλια. Μέρες πολλές αφότου άφησα την πόλη είχα μαζί μου αυτή τη μυρωδιά του θανάτου.

Κοπιράιτ φωτογραφιών: **Ντιμίτρι Κέσελ** και εκδόσεις «Αμμος»